

DOI: 10.15276/ETR.02.2024.11
DOI: 10.5281/zenodo.13901027
UDC: 330.15:338.1:332.1:658.114.2
JEL: O18, R58, L26, Q01, O33

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО 2030 РОКУ

STRATEGIC DIRECTIONS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ODESA REGION UNTIL 2030

Volodymyr Yu. Filippov, Decon, Professor
Odesa Polytechnic National University, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0003-4429-7582
E-mail: v.filippov@op.edu.ua

Sergey O. Neykov, PhD in Economics
Odesa Institute of Entrepreneurship and Law, Odesa, Ukraine
ORCID: 0009-0003-8240-2571
Email: n.serg.a@ukr.net

Elvin P. Yangulov
Odesa Polytechnic National University, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0001-8699-8673
Email: yangulov@op.edu.ua

Received 06.03.2024

Філіппов В.Ю., Нейков С.О., Янгулов Е.П. Стратегічні напрями сталого розвитку Одеської області до 2030 року. Науково-методична стаття.

Стаття присвячена дослідженню стратегічного розвитку Одеської області до 2030 року в контексті сучасних викликів, пов'язаних із війною в Україні. У роботі розглянуто три можливі сценарії соціально-економічного розвитку регіону: інерційний, мобілізаційний та інноваційний. Визначено, що найбільш реалістичним у нинішніх умовах є інерційний сценарій, який передбачає підтримку стабільної соціально-економічної ситуації. Однак, регіон також має можливості для впровадження елементів мобілізаційного та інноваційного сценаріїв навіть під час воєнних дій, що сприятиме швидкому переходу до повноцінного розвитку після встановлення миру. Запропоновані рекомендації щодо впровадження стратегії розвитку Одеської області базуються на системному підході до управління, використанні децентралізаційних механізмів, забезпеченні інвестиційної привабливості та адаптації до змінних умов ринку. Стаття також окреслює перспективи подальших досліджень у сфері стратегічного управління малим бізнесом для досягнення цілей сталого розвитку.

Ключові слова: стратегічний розвиток, Одеська область, сценарії розвитку, децентралізація, інновації, малий бізнес, сталий розвиток, післявоєнне відновлення, економічне зростання, інфраструктура

Filippov V.Yu., Neykov S.O., Yangulov E.P. Strategic Directions for Sustainable Development of the Odesa Region Until 2030. Scientific and methodical article.

The article is devoted to the study of the strategic development of the Odesa region until 2030 in the context of the current challenges related to the war in Ukraine. The paper considers three possible scenarios for the socio-economic development of the region: inertial, mobilization, and innovation. It is determined that the most realistic scenario under current conditions is the inertial scenario, which involves maintaining a stable socio-economic situation. However, the region also has opportunities to implement elements of the mobilization and innovation scenarios even during wartime, which will contribute to a quick transition to full development once peace is established. The proposed recommendations for the implementation of the development strategy of the Odesa region are based on a systematic approach to management, the use of decentralization mechanisms, ensuring investment attractiveness, and adapting to changing market conditions. The article also outlines prospects for further research in the field of strategic management of small businesses to achieve sustainable development goals.

Keywords: strategic development, Odesa region, development scenarios, decentralization, innovation, small business, sustainable development, post-war recovery, economic growth, infrastructure

Плани стратегічного розвитку для Одеського регіону є ключовими в контексті забезпечення сталого економічного прогресу та вдосконалення інноваційної програми для стимулювання активного розвитку. Вони спрямовані на створення умов для збалансованої регіональної політики та формування фундаменту для довгострокових фінансових інвестицій у майбутнє Одеського регіону.

У різних стратегіях та наукових дослідженнях акцентується на пріоритетних завданнях та можливостях регіону. Протягом періоду незалежності України, науковці наголошували на необхідності формування постіндустріальної економічної системи в країні. Це вимагає активного розвитку нових галузей, спрямованих на використання інноваційних технологій та створення високододаткових сфер економіки.

Зокрема, віддання пріоритету інноваційним напрямкам розвитку, розробка та впровадження нових технологій у виробництві та послугах, а також створення сприятливої інвестиційної клімату для приваблення капіталу, є важливими аспектами стратегічного планування регіонального розвитку. Крім того, залучення наукових ресурсів та створення умов для розвитку інноваційного підприємництва відіграють ключову роль у створенні висококонкуренто-спроможного господарства на місцевому та міжнародному рівнях.

Основою для написання статі став указ Президента України від 30 вересня 2019 року

№ 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [1], в якому зазначені Цілі сталого розвитку України до 2030 року, які визначаються як орієнтири для формування проєктів прогнозних і програмних документів, а також для розробки нормативно-правових актів. Ці Цілі, адаптовані з Цілей сталого розвитку ООН, спрямовані на забезпечення балансу між економічним, соціальним та екологічним аспектами сталого розвитку країни на період до 2030 року. В статі також використовувались експертні оцінки та соціологічні дані. В статі також використувувались експертні оцінки та соціологічні дані.

Метою цієї роботи є не лише визначення, а й планування конкретних шляхів для стійкого зростання та покращення економіки Одеського регіону, відповідно до стратегії сталого розвитку на перспективу до 2030 року. Для досягнення цієї мети виконувалося обґрунтування важливості створення стратегій, спрямованих на соціально-орієнтований розвиток, а також розроблялися ефективні механізми для формування таких стратегій на рівні окремих районів області.

Це означає, що дослідження не лише виявляло потребу у впровадженні соціально-орієнтованих стратегій, але й визначало конкретні кроки та інструменти, які можна використовувати для їх створення та впровадження. Результатом є інтегрований підхід, що враховує потреби та особливості кожного окремого району області, сприяючи розвитку його соціальних та економічних потенціалів.

Отже, дана робота не лише аналізує ситуацію та визначає вектор розвитку, але й конкретно спрямована на розробку конкретних інструментів та планів дій, які допоможуть реалізувати стратегію сталого розвитку на практиці, забезпечуючи позитивні та значущі зміни в економічному та соціальному житті регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Після початку широкомасштабної війни важливість врахування Цілей сталого розвитку при формуванні регіональної політики залишилася актуальною, а окремі з них стали навіть більш нагальними. Російська агресія піддає ризику досягнення таких Цілей, як забезпечення миру (Ціль 16), подолання голоду (Ціль 2), охорона морських ресурсів (Ціль 14) та збереження наземних екосистем (Ціль 15), а також багатьох інших, що впливає не лише на Україну, але й на весь світ. З огляду на це, Одещина, плануючи своє відновлення та розвиток, враховувала можливість зробити свій внесок у досягнення Цілей сталого розвитку, адаптуючи їх до своєї географічної та геостратегічної специфіки. Одеський регіон має значний потенціал для реалізації, крім вже згаданих, таких Цілей, як Ціль 7 (відновлювана енергетика), Ціль 8 (гідна праця та економічне зростання), а також Ціль 9 (інновації та інфраструктура). Саме так визначає поточна актуалізована Стратегія розвитку Одеської області на 2021-2027 роки, яку розроблено Робочою

групою з розробки Стратегії комплексного повоєнного відновлення, створеною за Розпорядженням начальника Одеської обласної військової адміністрації №476/А-2023 від 14.07.2023, за підтримки Швейцарськоукраїнських проєктів «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» (DECIDE), який реалізується в Україні ГО DOCCU у партнерстві з Цюріхським педагогічним університетом (Швейцарія), «Згуртованість та регіональний розвиток України» (UCORD) за фінансової підтримки Швейцарії, представленої Швейцарським бюро співробітництва в Україні та їх підрядника консалтингової компанії CIVITTA [2].

Також питанням повоєнного відновлення підіймається на щорічному Причорноморському форумі сталого розвитку територіальних громад в контексті України, останній раз який проходив 27 червня 2024 року в місті Одеса.

Аналіз літературних джерел дозволяє зробити висновок, що сталий розвиток Одеської області потребує інтеграції різноманітних підходів та механізмів, описаних у сучасних дослідженнях. Одним із ключових аспектів є впровадження стратегічного планування сталого розвитку, як це зазначено у працях О. Хошуляк [3] та І. Котова [4], де акцент робиться на адаптації управлінських інструментів для вирішення специфічних викликів регіону.

Децентралізаційні процеси, як підкреслюють І. Лопушинський, В. Філіпова, Р. Плющ [5] та К. Білшук [6], створюють нові можливості для підвищення ефективності місцевого управління, що особливо важливо для Одеської області, враховуючи її стратегічне положення та різноманітність викликів. Разом з тим, стабільне економічне зростання та підприємницька активність є важливими складовими сталого розвитку, як це зазначено у працях В. Філіпова та П. Вугельмана [7, 8], які демонструють важливість мікрорівневого підходу до управління бізнесом у рамках загальної парадигми сталого розвитку.

Одеська область також потребує активної державної підтримки для досягнення сталого розвитку, що відповідає висновкам О. Кравця [9], К. Редько й В. Мірошніченка [10]. Важливу роль відіграють також соціальні аспекти та безпека громад, як зазначено в монографії, авторами якої є Н. Павліха, І. Цимбалюк, Н. Хомюк, М. Войчук, А. Савчук, В. Коломечюк та С. Цимбалюк [11], оскільки інклюзивний підхід є основою для забезпечення стійкого майбутнього регіону.

Крім того, Т. Панчишин і М. Вдовин [12] підкреслюють важливість соціально-політичних викликів, з якими стикаються регіони України, що також актуально для Одеської області. С. Махсма [13] додає, що локальні політичні ідентичності можуть впливати на процеси сталого розвитку, що важливо враховувати у стратегіях управління.

Отже, автори свідчать, що для сталого розвитку Одеської області до 2030 року необхідно впроваджувати сучасні стратегічні підходи до управління, підтримувати місцеві підприємницькі

ініціативи, розвивати інфраструктуру в умовах децентралізації та забезпечувати соціальну стабільність. Інтеграція цих аспектів дозволить створити передумови для досягнення регіональних цілей сталого розвитку. Загалом аналіз літературних джерел наголошує на тому, що сталий розвиток територіальних громад в Україні є комплексною та багатогранною проблемою, яка вимагає різнобічного підходу. Децентралізаційні процеси, політичні виклики, економічні фактори, інклюзивне зростання та стратегічне планування відіграють важливу роль у досягненні сталого розвитку. Дослідники наголошують на важливості інтеграції новітніх управлінських механізмів, адаптації підходів до місцевих умов та забезпечення тісної співпраці між державними структурами та громадами.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Зміни які держава відчула під час російської інтервенції, вимагають від держав постійного оновлення стратегій розвитку. Керуючись національними інтересами свої громадян, держава повинна підтримувати громадський порядок, забезпечувати безпеку, законні права та власність кожного громадянина, а також сприяти розвитку певних моральних і економічних цінностей у суспільстві. Формування нового економічного простору держави під час воєнного стану та вирішення різних регіональних проблем вимагають всебічного наукового обґрунтування. Це особливо важливо для окремих регіонів і міст.

Для ефективного розвитку стратегій на регіональному рівні необхідно: використовувати творчий підхід при формуванні стратегій на різних рівнях, щоб забезпечити інноваційні та гнучкі рішення, які враховують специфіку конкретного регіону; використовувати досвід успішних стратегій розвитку з країн Азії, щоб запозичувати найкращі практики та адаптувати їх до конкретних умов регіону; постійно підвищувати кваліфікацію розробників стратегій, щоб вони були в курсі сучасних тенденцій та методів планування розвитку; розробляти стратегії, які включають конкретні, обґрунтовані та забезпечені ресурсами заходи для вирішення проблем розвитку, що існують у регіоні.

У сучасних умовах господарювання, стратегія розвитку регіону визначає його майбутній стан та шляхи досягнення цієї мети. Потенціал регіону в значній мірі визначає можливості та характер його розвитку. Кожне територіальне утворення повинне розробляти власну стратегію розвитку, враховуючи наявні ресурси, геополітичне розташування, людський капітал, інвестиції та інші фактори.

У процесі реформування економіки відбувається створення умов для збалансованого розвитку і підвищення ефективності регіональної економіки. Проте це не означає автоматичного вирішення всіх проблем. Українські області вже розробляли свої стратегії розвитку та навіть

частково втілювали в життя, але на сьогоднішній день ще не існує комплексу механізмів для формування ефективних стратегій, що враховують особливості кожного конкретного регіону.

В Одеській області були розроблені багато стратегій розвитку, але жодна з них не втілювалась в життя регіону. «Стратегія сучасно-сталого розвитку Одеського регіону», яка базується на ефективному використанні ресурсів області, потенціалу регіону для забезпечення гідного, соціально орієнтованого життя в області. Основна мета розвитку регіону полягає в забезпеченні підвищення життєвого рівня та благополуччя населення, шляхом стабільного соціально-економічного прогресу та підсилення конкурентоспроможності регіону. Для досягнення цієї мети передбачається реалізація ряду стратегічних завдань у таких пріоритетних напрямках: розвиток промисловості, розвиток соціальної інфраструктури та підвищення якості життя мешканців, модернізація транспортної інфраструктури, поліпшення туристично-рекреаційної сфери, підвищення продуктивності та екологічності сільського господарства, побудова фабрик. Для забезпечення впровадження всіх напрямків стратегії, буде розроблена одна загальна програма розвитку, що охоплюватиме всі сфери виробництва та соціальної сфери. Ця програма має стати ефективним інструментом регіональної політики, спрямованим на розв'язання системних проблем регіону, з уникненням зайвих бюрократичних процедур та поняттям безпосередньо відповідальних людей за досягнення цілей стратегії.

Виклад основного матеріалу дослідження

Підхід до створення стратегії сталого розвитку регіону, а саме міста передбачає зосередження на наступних ключових етапах, оцінка поточного стану міста, аналіз його сильних та слабких сторін, а також визначення можливостей та загроз, визначення унікальних переваг міста, які можуть сприяти його розвитку, а також виявлення факторів, що можуть стримувати цей розвиток, встановлення основних напрямків, які мають бути в пріоритеті для розвитку міста, та розробка різних сценаріїв його розвитку, формування плану дій, що включає конкретні завдання та заходи, які необхідно реалізувати для досягнення визначених цілей, розробка методів та процедур, за допомогою яких стратегічний план буде впроваджуватися в життя, визначення цілей та показників, які слугуватимуть орієнтирами для оцінки економічного та соціального прогресу міста.

Зазвичай всі попередні стратегії пропонували центр стратегічного розвитку місто Одесу. Воєнний час показав, що децентралізація під час воєнного стану ще успішніша ніж під час миру [2]. Комплекс заходів щодо реформи децентралізації, що стартував у 2014 році, і отримав назву «Національний проект «Децентралізація». За різними оцінками, вважається найуспішнішою з

українських реформ. Основні положення які дали такий результат реформ це, врахування історичних, економічних, екологічних та культурних особливостей при плануванні розвитку територіальних громад; передача «на місця» максимальної кількості повноважень, які органи місцевого самоврядування здатні виконати. З початку інтервенції ми бачимо політику децентралізації у дії, російська армія зайняла Крим, Донбас, тимчасово Херсонський регіон, частину Запорізької області – українські сили, українська економіка не зламалася, змогла вистояти і продовжити супротив російській інтервенції.

Зазвичай усі попередні стратегії розвитку Одеської області зосереджувалися на місті Одесі як центрі стратегічного розвитку. Проте воєнний час виявив, що децентралізація може бути навіть успішнішою під час кризи, ніж у мирний період. Комплекс заходів щодо реформи децентралізації, що стартував у 2014 році, отримав назву «Національний проект «Децентралізація» і, за різними оцінками, став однією з найуспішніших українських реформ [2].

Основними факторами успіху реформи децентралізації стало врахування історичних, економічних, екологічних та культурних особливостей кожного регіону при плануванні розвитку територіальних громад. Це дозволило створити більш адаптовані та ефективні стратегії розвитку, які відповідали потребам місцевого населення. Важливою складовою було також передання максимальної кількості повноважень на місця, що дозволило місцевим органам самоврядування оперативно та ефективно вирішувати локальні проблеми. Така децентралізація владних функцій сприяла підвищенню якості управління на місцевому рівні та залученню громадян до процесу прийняття рішень.

З початком російської агресії та окупацією Криму, Донбасу, тимчасово Херсонського регіону та частини Запорізької області, система децентралізації продемонструвала свою стійкість. Українські сили та економіка змогли витримати удар і продовжити опір завдяки гнучкості та ефективності місцевого самоврядування. В умовах воєнного стану децентралізація сприяла розподілу відповідальності між центральною владою та місцевими громадами, що дозволило більш ефективно мобілізувати ресурси для підтримки населення та оборонних зусиль. Це також включало забезпечення безперервності економічної діяльності та соціальних послуг навіть у найбільш постраждалих регіонах.

В умовах війни децентралізація продемонструвала свою оперативність і гнучкість. Місцеві органи влади мали кращу можливість швидко реагувати на зміни ситуації та потреби населення, що особливо важливо в умовах воєнного конфлікту, коли швидкість прийняття рішень може мати вирішальне значення. Ефективне управління ресурсами стало ще однією перевагою децентралізації, оскільки місцеві

громади краще знають свої потреби і можуть більш раціонально розподіляти наявні ресурси.

Таким чином, децентралізація в Україні довела свою ефективність і під час миру, і під час війни, сприяючи стійкості, гнучкості та ефективності управління на всіх рівнях.

У стратегії «Стратегія сучасно-сталого розвитку Одеського регіону» пропонується використати всі найкращі ідеї, які вже були успішно впроваджені в Україні та по всьому світу, з урахуванням особливостей нашої культури, менталітету та історії. Одним із ключових аспектів цієї стратегії є відхід від централізованої моделі управління та впровадження принципів децентралізації. Це передбачає, що не одне місто буде центром прийняття рішень, фінансів та освіти, а декілька міст.

Замість концентрації всіх ресурсів та повноважень в Одесі, пропонується створення мережі регіональних центрів, які разом утворюватимуть основу для розвитку всього Одеського регіону. Основними містами, які братимуть на себе роль таких центрів, є Южне, Одеса, Чорноморськ, Овідіополь, Білгород-Дністровський, Арциз, Татарбунари, Кілія, Ізмаїл, Болград, Рені, Подільськ, Ананьїв, Тарутине та Сарата.

Южне є важливим промисловим і портовим містом. Його інфраструктура та стратегічне розташування дозволяють використовувати місто як ключовий логістичний і торговий центр, що сприятиме економічному зростанню регіону.

Одеса, як найбільше місто регіону, залишається основним культурним, освітнім та економічним центром. Вона має розвинену інфраструктуру, численні навчальні заклади та культурні інституції. Однак, роль Одеси в рамках нової стратегії буде більше зосереджена на координації регіонального розвитку та підтримці інших центрів.

Чорноморськ, як важливий портовий місто, буде відігравати ключову роль у забезпеченні зовнішньоекономічних зв'язків регіону. Розвиток портової інфраструктури та транспортних мереж у Чорноморську сприятиме зростанню експортного потенціалу регіону.

Овідіополь може стати важливим агропромисловим центром, завдяки своїм родючим землям і наявності сільськогосподарських підприємств. Підтримка розвитку аграрного сектору дозволить збільшити виробництво та експорт сільськогосподарської продукції.

Білгород-Дністровський, зі своєю багатю історичною спадщиною, стане центром туризму та культурного розвитку. Розвиток туристичної інфраструктури та збереження історичних пам'яток сприятимуть залученню туристів та інвесторів.

Арциз і Татарбунари можуть стати центрами розвитку малого та середнього бізнесу, завдяки своїй близькості до ключових транспортних маршрутів та наявності кваліфікованих трудових ресурсів.

Кілія та Ізмаїл, як прикордонні міста, мають потенціал для розвитку транскордонного співробітництва та логістичних послуг. Це сприятиме зміцненню економічних зв'язків з сусідніми країнами та регіонами.

Болград, Рені, Подільськ, Ананьїв, Тарутине та Сарата можуть стати регіональними центрами розвитку різних секторів економіки, таких як промисловість, торгівля, освіта та охорона здоров'я. Розподіл повноважень та ресурсів між цими містами сприятиме більш збалансованому розвитку регіону та зменшенню навантаження на Одесу.

Впровадження цієї стратегії дозволить створити мережу сильних регіональних центрів, що забезпечать комплексний розвиток Одеської області. Такий підхід сприятиме підвищенню якості життя населення, розвитку економіки та зміцненню соціальної стабільності. Децентралізація стане ключовим фактором для успішного розвитку регіону, забезпечуючи більшу ефективність управління та кращу адаптацію до викликів сучасності.

Аналіз соціально-економічного розвитку Одеської області, політики децентралізації та військового стану в Україні дозволив поєднати існуючі проблеми у загальне положення та зробити відповідні висновки:

1) Прифронтові регіони, такі як Херсонська, Запорізька та Харківська області, змушені переміщувати свої виробничі потужності до інших регіонів України. Це відбувається через безпекові ризики та руйнування інфраструктури, спричинені військовими діями. Така релокація допомагає зберегти економічну активність підприємств та забезпечити їх подальший розвиток у більш безпечних умовах. Крім того, це сприяє зміцненню економічної стійкості країни загалом, розподіляючи виробничі ресурси більш рівномірно по території України.

2) Одеський регіон, маючи вихід до Чорного моря, який сполучається зі світовим океаном, забезпечує важливий стратегічний канал для експорту зерна, товарів та інших ресурсів на світовий ринок за конкурентною ціною. Це робить Одесу ключовим логістичним центром та торговельним вузлом України. На відміну від Одеси, прифронтові Херсонська та Миколаївська області, хоча й мають вихід до моря і потенційний доступ до світового океану, знаходяться під загрозою через близькість до зони бойових дій. Через це підприємства з цих регіонів прагнуть перемістити свої потужності у більш безпечні частини країни, де вони можуть продовжувати свою діяльність без перерв та ризиків, пов'язаних з військовими діями. Це переміщення допомагає зберегти виробничий потенціал України та підтримувати економічну стабільність у тилкових регіонах.

3) Порти на річці Дунай в Одеському регіоні відіграють важливу роль у транспортній системі України, забезпечуючи зв'язок з країнами Європи через водний шлях з Німеччиною, Румунією, Угорщиною, Австрією, Сербією, Болгарією,

Словаччиною, Хорватією. Особливо під час воєнних дій коли є ризик блокування чорноморських шляхів по морю.

4) Одеська область має розвинену транспортну інфраструктуру, включаючи автомобільні та залізничні магістралі, що забезпечують зручну логістику для вантажних та пасажирських перевезень. Київ-Одеса, це одна з найважливіших автомобільних доріг в Україні, яка з'єднує столицю країни, Київ, з Одесою. Вона є частиною європейського маршруту E95. Одеса-Рені, Ця дорога проходить вздовж узбережжя Чорного моря і з'єднує Одесу з містами на південному заході області, включаючи Рені на кордоні з Румунією. Одеса-Кучурган, вона з'єднує Одесу з молдовським кордоном через місто Кучурган. Основний залізничний вузол Одеси є одним з найбільших залізничних вузлів України, що з'єднує регіон з Києвом, Львовом, Харковом, та іншими ключовими містами. Залізниця забезпечує зв'язок з країнами Європи, зокрема з Молдовою, Румунією та іншими балканськими країнами.

5) Область має родючі землі, сприятливі для розвитку сільського господарства, зокрема для вирощування зернових культур, що сприяє її важливій ролі в експорті сільськогосподарської продукції. Агропромисловий потенціал регіону підвищуватися та розвиватися.

6) Одеса є важливим культурним, освітнім та науковим центром. Тут розташовані численні навчальні заклади, наукові установи та культурні заклади, що робить місто привабливим для молоді та фахівців.

7) Одеса відома своєю багатонаціональною історією та культурною різноманітністю, що створює унікальне середовище для життя та роботи.

Результати діагностичних досліджень допомогли визначити пріоритетні напрямки розвитку регіону на довгострокову перспективу та дали змогу сформуванню стратегічних напрямків сталого розвитку Одеської області до 2023 року (рис. 1).

Іншими словами, досягнення поставлених цілей у вирішенні завдань пріоритетних напрямків розвитку Одеського регіону можливе за допомогою різних методів. Комбінування зовнішніх і внутрішніх факторів у виконанні Стратегії протягом часу її реалізації призводить до деревоподібного характеру шляхів досягнення стратегічної мети розвитку Одеської області до 2030 року. Можливими сценаріями соціально-економічного розвитку області до 2030 року можуть бути обрані: інерційний (песимістичний) – збереження поточного стану; мобілізаційний (реалістичний) – мобілізація зовнішніх і внутрішніх ресурсів для реалізації стратегії; інноваційний (оптимістичний) – впровадження новаторських проєктів у розвитку області.

Вибір першого сценарію розвитку означає, що стратегічний акцент буде зроблений на підтримці стабільної соціально-економічної ситуації в регіоні. Це включає в себе забезпечення стійкого економічного розвитку, який сприятиме зростанню доходів населення до прийняттого рівня.

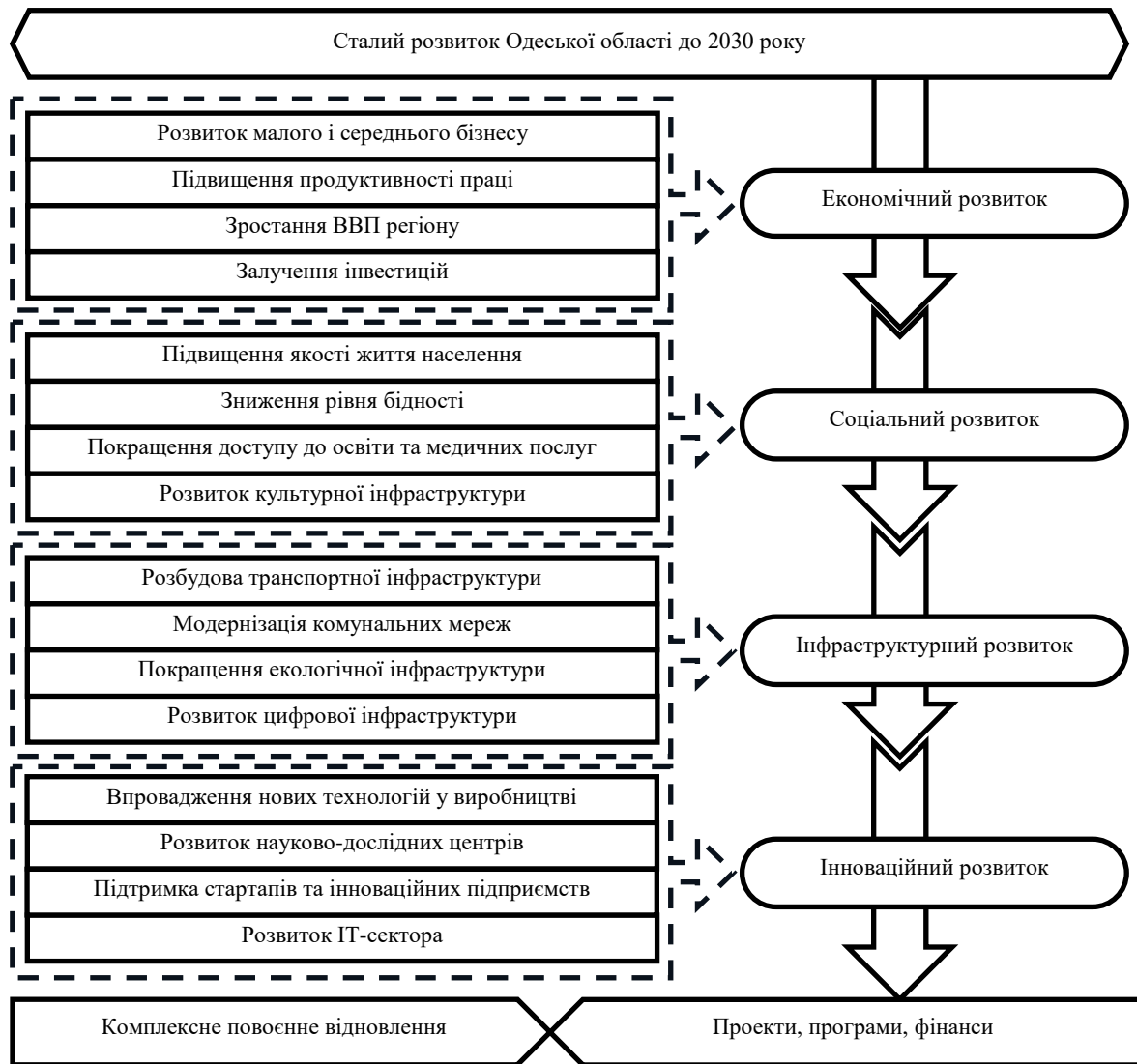

Рисунок 1. Стратегічні напрями сталого розвитку Одеської області до 2030 року
Джерело: власна розробка авторів на підставі [3, 4, 6, 9]

Основна мета цього сценарію полягає у збереженні поточного стану економіки та суспільства, щоб уникнути різких коливань і забезпечити поступове покращення життєвих умов. Такий підхід потребує створення умов для стабільного функціонування підприємств, підтримки малого і середнього бізнесу, а також залучення інвестицій, що сприятимуть економічному зростанню.

Помірне зростання доходів громадян є ключовим елементом цього сценарію. Це означає, що дохід населення буде поступово збільшуватися, забезпечуючи тим самим підвищення рівня життя. Важливо зазначити, що темпи цього зростання можуть залежати від різних факторів, включаючи загальну економічну ситуацію в країні та особливо військову ситуацію.

У разі стабільної військової обстановки економіка зможе розвиватися більш впевнено, що призведе до більш швидкого зростання доходів. У випадку загострення військової ситуації, економічний розвиток може сповільнитися, що вплине

на рівень доходів. Отже, адаптивність та гнучкість у реагуванні на зовнішні виклики стануть важливими аспектами цього сценарію.

Додатково, для успішної реалізації цього сценарію необхідно приділяти увагу соціальній підтримці населення, особливо найбільш вразливих верств. Це включає в себе розробку програм соціальної допомоги, покращення доступу до медичних і освітніх послуг, а також підтримку зайнятості.

Забезпечення стабільної соціально-економічної ситуації також вимагає ефективного управління ресурсами, раціонального використання бюджетних коштів і прозорої діяльності державних органів. Це сприятиме підвищенню довіри населення до влади та забезпечить основу для стабільного розвитку регіону.

Таким чином, вибір першого сценарію розвитку Одеської області передбачає зосередження зусиль на збереженні та підтримці стабільності, поступовому підвищенні доходів громадян та адаптації до змін у військовій

ситуації. Це дозволить регіону зберегти соціальну та економічну стабільність і забезпечити стійкий розвиток у довгостроковій перспективі.

Другий сценарій розвитку Одеської області передбачає всебічну реалізацію всіх проектів і програм, що входять до стратегії розвитку регіону. Цей підхід вимагає забезпечення політичної та соціальної стабільності, що є основою для успішної реалізації будь-яких ініціатив. Політична стабільність створює сприятливе середовище для інвестицій і підприємницької діяльності, тоді як соціальна стабільність забезпечує спокій та довіру населення до змін.

Для досягнення цих цілей потрібне ефективне управління, яке включає в себе чітке планування, координацію дій різних структур та постійний моніторинг виконання проектів. Це передбачає регулярне оцінювання прогресу, аналіз результатів та своєчасне оновлення проектів відповідно до змінних умов та нових можливостей. Такий підхід гарантує, що всі ініціативи будуть відповідати актуальним потребам та викликам регіону.

Ключовим аспектом цього сценарію є активна інтеграція Одеської області в систему євразійських товарних, інформаційних, фінансових та культурних обмінів. Це означає, що регіон має стати важливою ланкою в глобальних ланцюгах постачання, беручи активну участь у міжнародній торгівлі та економічних відносинах. Для цього необхідно розвивати транспортну інфраструктуру, модернізувати порти та логістичні центри, а також створювати умови для залучення іноземних інвесторів.

Крім того, важливим елементом є розвиток інформаційних та фінансових технологій, що дозволить Одеській області стати центром обміну знаннями та фінансових потоків між Європою та Азією. Це сприятиме залученню висококваліфікованих фахівців та нових технологій, що, в свою чергу, підвищить конкурентоспроможність регіону.

Одеський регіон також повинен стати осередком культурних обмінів, що зміцнить його позиції як міжнародного центру туризму та культури. Це включає розвиток культурних інституцій, проведення міжнародних фестивалів та заходів, що приваблюватимуть туристів з усього світу.

Таким чином, другий сценарій розвитку Одеської області базується на комплексному підході до реалізації стратегічних проектів, забезпеченні стабільності та активній інтеграції у міжнародні економічні та культурні процеси. Це дозволить регіону досягти високого рівня розвитку та стати ключовою ланкою в глобальній системі розподілу праці.

Третій сценарій розвитку Одеської області передбачає активне впровадження інновацій у різні види економічної діяльності та комплексну модернізацію підприємств. Основна ідея цього

сценарію полягає в поступовому переході виробництва на новий технологічний рівень, що забезпечить конкурентоспроможність регіону на міжнародному ринку.

Цей сценарій базується на тісному співробітництві між бізнесом і науковими установами міста та області. Він передбачає впровадження передових технологій у промисловість та інфраструктуру, що сприятиме підвищенню ефективності виробничих процесів і якості продукції. Важливим аспектом є створення умов для розвитку інноваційних кластерів, де компанії зможуть обмінюватися знаннями та досвідом, співпрацювати у дослідницьких і технологічних проєктах.

У довгостроковій перспективі цей сценарій спрямований на формування інноваційної економіки регіону, яка буде заснована на високих технологіях, дослідженнях і розробках. Це забезпечить не лише економічне зростання, але й створення нових робочих місць, підвищення якості життя населення та стійкий розвиток регіону. Одеська область має потенціал стати центром інновацій та високих технологій, залучаючи інвестиції та таланти з усього світу.

Найбільш реалістичним у нинішніх умовах є перший сценарій розвитку Одеської області. Він полягає в підтримці стабільної соціально-економічної ситуації шляхом сталого розвитку економіки та поступового збільшення доходів населення. Цей сценарій передбачає збереження поточного стану та забезпечення поступового покращення життєвих умов громадян під час воєнного стану.

Варто підкреслити, що перехід від першого сценарію до другого стане можливим відразу після встановлення миру в Україні. Це перетворення може відбутися досить швидко, буквально протягом тижня після завершення воєнних дій. Мирне середовище створить умови для повної реалізації всіх проектів та програм, передбачених стратегією розвитку регіону, що включає політичну та соціальну стабільність, ефективне управління, постійний моніторинг та оновлення проектів.

Однак, це не означає, що впровадження елементів другого та третього сценарію неможливе під час воєнних дій. Навпаки, існують перспективні напрямки для впровадження інноваційних та мобілізаційних заходів навіть у теперішніх умовах. Це може включати розвиток нових технологій, модернізацію виробництва, покращення інфраструктури та залучення інвестицій у критично важливі сектори економіки.

Таким чином, перший сценарій є найбільш реалістичним у поточних умовах, але регіон має можливість для впровадження елементів другого та третього сценарію навіть під час воєнних дій. Це дозволить підготуватися до швидкого переходу на більш високий рівень розвитку після встановлення миру в Україні.

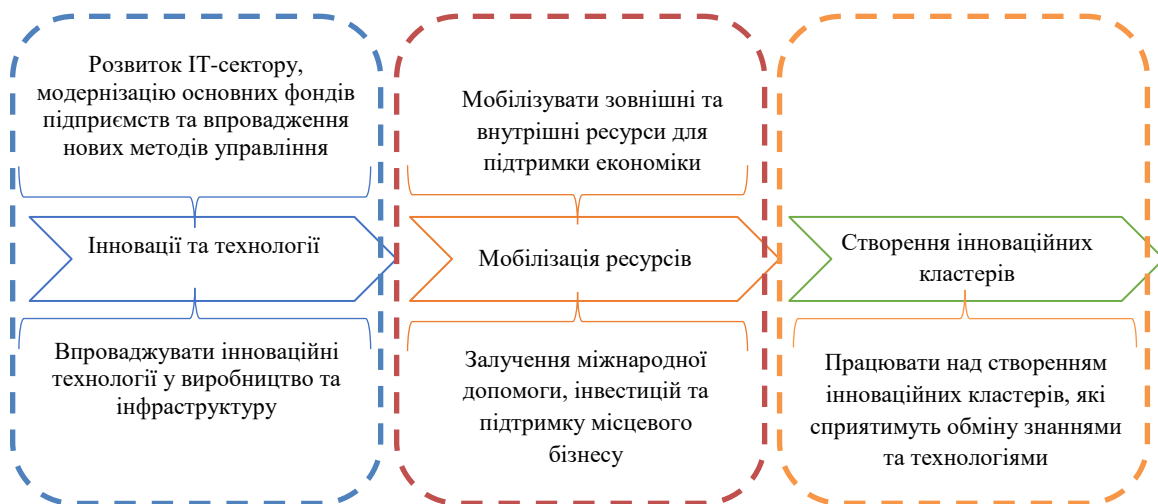

Рисунок 2. Впровадження елементів другого та третього сценаріїв під час війни
Джерело: власна розробка авторів на підставі [8, 10, 11]

Ефективна реалізація пріоритетних напрямків розвитку Одеської області передбачає вирішення широкого спектру взаємопов'язаних завдань, які впливають на всі аспекти життя в регіоні. Це не просто виконання окремих завдань, а складна системна робота, яка вимагає злагодженого підходу та співпраці між різними сферами діяльності.

Розвиток області вимагає вирішення проблем у сфері інфраструктури, економіки, освіти, охорони здоров'я, культури, екології та соціального забезпечення. Кожен з цих напрямків взаємопов'язаний і впливає на рівень життя мешканців та загальний розвиток регіону.

Наприклад, покращення інфраструктури, такої як дороги, транспортна система та комунальні послуги, не лише забезпечить зручність та безпеку для мешканців, але й сприятиме економічному зростанню через поліпшення умов для бізнесу та інвестицій.

Економічний розвиток, у свою чергу, забезпечить створення нових робочих місць, підвищення рівня доходів та покращення якості життя. Це також стимулюватиме розвиток інших секторів, таких як освіта, культура та охорона здоров'я, оскільки вони взаємопов'язані і сприяють сталому розвитку.

Збереження екологічної рівноваги та раціональне використання природних ресурсів також є важливим аспектом. Ефективне управління природним середовищем сприятиме збереженню природних крас і ресурсів для майбутніх поколінь.

Отже, ефективна реалізація пріоритетних напрямків розвитку Одеської області полягає у вирішенні широкого спектру завдань, які взаємопов'язані і вимагають комплексного підходу з урахуванням інтересів та потреб усіх верств населення.

Успішність втілення стратегії розвитку залежить від того, наскільки добре стратегічне бачення буде переведено у конкретні управлінські дії виконавчих органів ради. Важливо, щоб

механізм, який забезпечує «баланс інтересів» та координацію дій учасників із різних сфер діяльності, працював оперативно та ефективно.

Для реалізації стратегії розвитку одеського регіону доцільним є використання різноманітних механізмів. Організаційний механізм передбачає створення відповідної структури та механізмів управління, які будуть відповідати за координацію та контроль за виконанням стратегічних завдань.

Нормативно-правовий механізм включає в себе прийняття необхідних законів, нормативних актів та політичних рішень, які стимулюють та регулюють розвиток регіону відповідно до стратегії.

Фінансовий механізм передбачає виділення достатніх ресурсів для реалізації стратегічних проектів та програм. Це можуть бути як місцеві, так і державні бюджети, а також інвестиції з різних джерел.

Ділове партнерство включає співпрацю з приватним сектором, громадськістю та міжнародними організаціями з метою залучення додаткових ресурсів та експертної підтримки для втілення стратегії.

Інформаційний механізм забезпечує обмін інформацією між усіма учасниками процесу реалізації стратегії, що сприяє узгодженню дій та прийняттю інформованих рішень.

Контрольний механізм включає систему моніторингу та оцінки виконання стратегічних цілей та завдань, що дозволяє вчасно виявляти проблеми та коригувати стратегію у разі необхідності.

Узгоджений використання цих механізмів дозволить забезпечити ефективну та результативну реалізацію стратегії розвитку одеського регіону.

В наслідок систематичних досліджень та практичного досвіду управління та регулювання економічних процесів на регіональному рівні було сформовано основні принципи та пріоритети стратегії соціально-економічного розвитку області

та її міст. Визначено механізми формування стратегії, які ґрунтуються на комплексному аналізі діагностичних досліджень Одеської області. На цій основі було створено дерево цілей та пріоритетів розвитку, що стали основою для розробки різноманітних сценаріїв подальшого розвитку.

Важливим кроком стала ідентифікація цільових індикаторів стратегії розвитку міст області. Ураховуючи пріоритети у економічній та соціальній сферах, було визначено ключові показники для міст Южне, Одеса, Чорноморськ, Овідіополь, Білгород-Дністровський, Арциз, Татарбунари, Кілія, Ізмаїл, Болград, Рені, Подільськ, Ананїв. Це дозволило побудувати структурно-логічну схему розробки та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку міст та виокремити провідні інвестиційні проекти для пріоритетних секторів розвитку.

Надалі планується розробка конкретних соціальних та економічних програм для окремих сфер діяльності міста, а також формулювання стратегій для всіх інших населених пунктів області. Це дозволить більш точно визначити шляхи досягнення стратегічних цілей та забезпечить належний розвиток області в майбутньому.

Висновки

Стратегічний розвиток Одеської області до 2030 року є складним і багатограним процесом, який потребує врахування різних сценаріїв і викликів, пов'язаних із поточною військовою ситуацією та перспективами післявоєнного відновлення. У статті було розглянуто три можливі сценарії розвитку регіону: інерційний, мобілізаційний та інноваційний, кожен з яких пропонує свій підхід до досягнення сталого розвитку регіону.

Перший сценарій, найбільш реалістичний у нинішніх умовах, спрямований на підтримку стабільної соціально-економічної ситуації. Це дозволить зберегти економічну активність і

забезпечити поступове зростання доходів населення, що особливо важливо в умовах воєнного стану. Другий та третій сценарії, хоча й мають перспективи для реалізації в довгостроковій перспективі, можуть бути частково впроваджені вже зараз через розвиток інновацій та мобілізацію наявних ресурсів.

Децентралізація, яка є ключовим елементом стратегічного розвитку Одеської області, дозволяє регіону ефективно реагувати на виклики та адаптуватися до змінних умов. Вона сприяє посиленню місцевого самоврядування, залученню інвестицій і розвитку локальних ініціатив, що є основою для сталого розвитку в умовах кризи.

Ключовими факторами успішної реалізації стратегії розвитку Одеської області є політична стабільність, ефективне управління, залучення інвестицій і мобілізація місцевих ресурсів. Важливими аспектами є також розвиток інфраструктури, підвищення якості життя населення та стимулювання економічної активності в різних секторах.

Відтак, реалізація стратегії розвитку Одеської області до 2030 року залежить від узгодженої роботи всіх учасників процесу, використання різноманітних механізмів та адаптації до сучасних викликів. Комплексний підхід до вирішення економічних, соціальних та інфраструктурних завдань дозволить досягти стабільності, підвищити рівень життя населення та забезпечити сталий розвиток регіону у довгостроковій перспективі.

Подальші дослідження повинні зосереджуватися на вивченні методів адаптації малих підприємств до умов післявоєнного відновлення, розробці нових підходів до стратегічного планування в умовах невизначеності та оцінці ефективності впровадження інноваційних технологій. Це дозволить забезпечити сталість і розвиток малого бізнесу в Україні та сприяти досягненню цілей сталого розвитку у довгостроковій перспективі.

Abstract

Sustainable regional development is becoming increasingly important in the face of global changes associated with political, economic, and environmental challenges. The Odessa region, as one of Ukraine's key territories, plays a crucial role in ensuring the country's economic stability and development. Given its strategic location on the Black Sea coast and its significant economic potential, developing a long-term sustainable development strategy until 2030 is essential to ensure the region's competitiveness on the international stage.

Recent events in Ukraine, particularly the Russian military aggression, have had a significant impact on the region's socio-economic development. The Odessa region has undergone considerable changes due to the relocation of production facilities from front-line areas, necessitating a review of development plans. In such conditions, strategic planning should not only be based on traditional economic and social factors but also consider new challenges, including security threats, adaptation to new realities, and the need for infrastructure restoration. In light of global processes such as innovation, digitalization, and environmental transformation, it is crucial to pay attention to global sustainable development trends. The Odessa region has all the prerequisites for implementing such goals as the development of renewable energy, innovative technologies, and expanding international cooperation in logistics and trade. Strategic development directions must incorporate these aspects to create stable economic growth, enhance social stability, and preserve natural resources.

The Presidential Decree of Ukraine No. 722/2019 "On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the Period until 2030," issued on September 30, 2019, lays down the fundamental principles and guidelines for

developing such strategies. The goals, adapted from the UN's Sustainable Development Goals, focus on three key areas: economic growth, social equality, and environmental sustainability. Accordingly, regions must develop their own strategies that take into account their unique characteristics, resources, and challenges. The development of a sustainable development strategy for the Odessa region until 2030 requires consideration of a wide range of factors, with decentralization processes playing a particularly important role. These processes allow local communities to actively participate in determining their development priorities, promoting a more balanced approach to addressing local problems. Decentralization also creates opportunities for attracting investment, fostering small and medium-sized businesses, and stimulating infrastructure development at the local level.

Thus, this article is dedicated to analyzing possible development scenarios for the Odessa region until 2030, taking into account global trends, national priorities, and the region's specific needs. The key aspects examined in this paper include innovative approaches to economic development, the implementation of new technologies, the improvement of transport and social infrastructure, as well as ensuring social stability and environmental balance. As a result, the proposed strategic directions will enhance the region's competitiveness and ensure its sustainable development in the long term.

Список літератури:

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019>.
2. Проект Стратегії відновлення та розвитку Одеської області на період 2021 – 2027. Одеська обласна державна адміністрація: Веб-сайт. 2024. 189 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oda.od.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/draft-strategiyi-vidnovlennya-ta-rozvytku-odeskoyi-oblasti-na-period-2021-%E2%80%932027-stanom-na-07.02.2024.pdf>.
3. Хошуляк О.О. Удосконалення інструментарію стратегічного планування сталого розвитку територіальних громад. Економіка і регіон. № 4 (87). 2022. С. 110-118. DOI: 10.26906/EiR.2022.4(87).2789.
4. Котов І.В. Теоретичні основи управління сталим розвитком територіальних громад. Право та державне управління. № 3. 2023. С. 83-88. DOI: 10.32782/pdu.2023.3.12.
5. Лопушинський І.П., Філіппова В.Д., Плющ Р.М. Механізми забезпечення сталого розвитку територіальних громад в умовах децентралізації влади в Україні. Вісник Херсонського національного технічного університету. № 4 (83). 2022. С. 154-160. DOI: 10.35546/kntu2078-4481.2022.4.22.
6. Бліщук К. Сталий розвиток територіальних громад в контексті децентралізаційних змін. Економічний простір. № 190. 2024. С. 104-107. DOI: 10.32782/2224-6282/190-19.
7. Філіппов В.Ю. Особливості розвитку підприємництва у країні, що обрала шлях сталого розвитку (на прикладі Одеського регіону). Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». № 6 (76). 2018. С. 138-141. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://snaujournal.com.ua/index.php/journal/article/view/31/31>.
8. Філіппов В.Ю., Вугельман П.В. Управління розвитком підприємництва в інформаційному суспільстві на мікрорівні та імперативи сталого розвитку: системно-інтегрований підхід. Менеджмент як фактор сталого розвитку в координатах парадигми економічних систем / ред. Філіппова С.В., Продіус О.І. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2021. С. 293-320.
9. Кравець О.О. Теоретичні засади сталого розвитку територіальних громад: публічно-управлінський аспект. Державне будівництво. № 1 (35). 2024. С. 218-229. DOI: 10.26565/1992-2337-2023-2-16.
10. Редько К., Мірошніченко В. Дослідження сталого розвитку в Україні: Оцінка стану виконання цілей. Підприємництво та інновації. № 22. 2022. С. 5-13. DOI: 10.37320/2415-3583/22.1
11. Павліха Н.В., Цимбалюк І.О., Хомюк Н.Л., Войчук М.В., Савчук А.Ю., Коломечук В.В., Цимбалюк С.М. Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 514 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22187>.
12. Панчишин Т., Вдовин М. Компоненти сталого розвитку територіальних громад та регіонів в умовах суспільно-політичних викликів. Економіка та суспільство. № 50. 2023. 10 с. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-50-23.
13. Махсма С.Г. Вплив локальних політичних ідентичностей на сталий розвиток територіальних громад. Серія: Історія. Політологія. № 35-36. 2023. С. 111-119. DOI: 10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-111-119.
14. Філіппов В.Ю., Янгулов Е.П. Виклики та загрози сталого розвитку в Україні умовах воєнного стану. Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту: матеріали XII Міжнародної

- науково-практичної конференції, 26 травня 2023 р., Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, Україна. С. 117-118. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/files/science/men/2023/s5.pdf>.
15. Портал «Децентралізація» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.ua>.
16. Odesa Economic and Social Development Strategy 2022. Департамент інформації та цифрових рішень Одеської міської ради. 2022. 73 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://omr.gov.ua/images/File/DODATKI2013/strategia_eng.pdf.
17. Sustainable Local Development in Rural Areas of Chernivtsi and Odesa Oblasts. United Nations Development Programme. 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.undp.org/ukraine/projects/sustainable-local-development-rural-areas-chernivtsi-and-odesa-oblasts>.

References:

1. On the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030: Decree of the President of Ukraine No. 722/2019 dated September 30, 2019. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019> [in Ukrainian].
2. Draft Strategy for the Restoration and Development of the Odesa Region for the period 2021-2027. Odesa Regional State Administration. (2024). 189 p. Retrieved from: <https://oda.od.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/draft-strategiyi-vidnovlennya-ta-rozvytku-odeskoyi-oblasti-na-period-2021-%E2%80%932027-stanom-na-07.02.2024.pdf> [in Ukrainian].
3. Khokhuliak, O.O. (2022). Improving the tools for strategic planning of sustainable development of territorial communities. *Economics and Region*, (4(87)), 110-118. DOI: 10.26906/EiR.2022.4(87). 2789 [in Ukrainian].
4. Kotov, I.V. (2023). Theoretical foundations of managing sustainable development of territorial communities. *Law and Public Administration*, (3), 83-88. DOI: 10.32782/pdu.2023.3.12 [in Ukrainian].
5. Lopushynskiy, I.P., Filippova, V.D., & Pliushch, R.M. (2022). Mechanisms of ensuring sustainable development of territorial communities in the context of decentralization of power in Ukraine. *Bulletin of Kherson National Technical University*, (4(83)), 154-160. DOI: 10.35546/kntu2078-4481.2022.4. 22 [in Ukrainian].
6. Blishchuk, K. (2024). Sustainable development of territorial communities in the context of decentralization changes. *Economic Space*, (190), 104-107. DOI: 10.32782/2224-6282/190-19 [in Ukrainian].
7. Filippov, V.Yu. (2018). Features of entrepreneurship development in a country that has chosen the path of sustainable development (on the example of the Odesa region). *Bulletin of Sumy National Agrarian University. Series "Economics and Management"*, (6 (76)), 138-141. Retrieved from: <https://snaujournal.com.ua/index.php/journal/article/view/31/31> [in Ukrainian].
8. Filippov, V.Yu., & Vugelman, P.V. (2021). Management of entrepreneurship development in the information society at the micro level and imperatives of sustainable development: a system-integrated approach. In S.V. Filippova & O.I. Prodius (Eds.), *Management as a factor of sustainable development in the coordinates of the economic systems paradigm* (pp. 293-320). Odesa: FOP Bondarenko M.O. [in Ukrainian].
9. Kravets, O. O. (2024). Theoretical foundations of sustainable development of territorial communities: Public administration aspect. *State Building*, (1(35)), 218-229. DOI: 10.26565/1992-2337-2023-2-16 [in Ukrainian].
10. Redko, K., & Miroschnichenko, V. (2022). Research of sustainable development in Ukraine: Assessment of the progress of goals achievement. *Entrepreneurship and Innovation*, (22), 5-13. DOI: 10.37320/2415-3583/22.1 [in Ukrainian].
11. Pavlikha, N.V., Tsymbaliuk, I.O., Khomiuk, N.L., Voichuk, M.V., Savchuk, A.Yu., Kolomechuk, V.V., & Tsymbaliuk, S.M. (2022). Security of sustainable development of regions and territorial communities of Ukraine on the basis of inclusive growth: A monograph. Lutsk: Vezha-Druk. 514 p. Retrieved from: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22187> [in Ukrainian].
12. Panchyshyn, T., & Vdovin, M. (2023). Components of sustainable development of territorial communities and regions in the context of socio-political challenges. *Economics and Society*, (50), 10 p. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-50-23. [in Ukrainian].
13. Makhma, S.H. (2023). The impact of local political identities on the sustainable development of territorial communities. *Series: History. Political Science*, (35-36), 111-119. DOI: 10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-111-119 [in Ukrainian].
14. Filippov, V.Yu., & Yangulov, E.P. (2023). Challenges and threats to sustainable development in Ukraine under martial law. In *Current problems of theory and practice of management: Materials of the XII International Scientific and Practical Conference, May 26, 2023, National University "Odesa*

- Polytechnic", Odesa, Ukraine (pp. 117-118). Retrieved from: <https://economics.net.ua/files/science/men/2023/s5.pdf> [in Ukrainian].
15. Decentralization Portal. Retrieved from: <https://decentralization.ua> [in Ukrainian].
16. Odesa Economic and Social Development Strategy 2022. (2022). Information and Digital Solutions Department of the Odesa City Council, 73 p. Retrieved from: https://omr.gov.ua/images/File/DODATKI2013/strategia_eng.pdf [in English].
17. Sustainable Local Development in Rural Areas of Chernivtsi and Odesa Oblasts. United Nations Development Programme (2024). Retrieved from: <https://www.undp.org/ukraine/projects/sustainable-local-development-rural-areas-chernivtsi-and-odesa-oblasts> [in English].

Посилання на статтю:

Філіппов В.Ю. Стратегічні напрями сталого розвитку Одеської області до 2030 року / В.Ю. Філіппов, С.О. Нейков, Е.П. Янгулов // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2024. – № 2 (72). – С. 97-108. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No2/97.pdf>.
DOI: 10.15276/ETR.02.2024.11. DOI: 10.5281/zenodo.13901027.

Reference a Journal Article:

Filippov V.Yu. Strategic Directions for Sustainable Development of the Odesa Region Until 2030 / V.Yu. Filippov, S.O. Neykov, E.P. Yangulov // Economics: time realities. Scientific journal. – 2024. – № 2 (72). – P. 97-108. – Retrieved from: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No2/97.pdf>.
DOI: 10.15276/ETR.02.2024.11. DOI: 10.5281/zenodo.13901027.

